

o ab/normáním je ovšem možné poukázat také na důležité limity recenzované knihy. Cryle a Stephens ve své genealogii sledují takřka výhradně západoevropská centra tehdejší vědní produkce (Paříž, Londýn, USA – v tomto pořadí), v druhé části knihy se pak obrací exkluzivně na vznikající konzumní kulturu ve Spojených státech. Jejich výklad tak v zásadě nereflektovaně sleduje postupný přesun vědecké a symbolické autority mezi různými západoevropskými centry a naopak zcela opomíjí produkci vědění a rozvoj populární kultury v jiných evropských zemích či v rámci tehdejších koloniálních impérií. Zahrnutí těchto kontextů do kritické genealogie normality by zcela jistě přispělo k ještě komplikovanějšímu a zajímavějšímu obrazu příslušných historických dynamik. I přes zmíněná omezení představuje kniha Petera Cryleho a Elisabeth Stevens mimořádně důležitý příspěvek k dějinám vědy a vědění a v budoucnu se jistě stane užitečným referenčním titulem pro celou řadu badatelů a badatelek.

Filip Herza

**Sebastian Schlund: »Behinderung«
überwinden? Organisierter
Behindertensport in der Bundesrepublik
Deutschland (1950–1990)**

Frankfurt, Campus Verlag 2017, 411 s.

Proč jsou sporty pro zdravotně postižené historicky i v současnosti spojovány s pojmem překonávání postižení (s. 9)? Toto je jedna ze stěžejních otázek knihy Sebastiana Schlunda *Behinderung überwinden? Organisierter Behindertensport in der Bundesrepublik Deutschland (1950–1990)* (Překonání postižení? Organizované sporty pro postižené ve Spolkové republice Německo (1950–1990)). Autor v knize zkoumá rozvoj organizovaných sportů pro osoby s postižením ve čtyřicetiletém období. Soustředí se na vzájemné průniky mezi vývojem pojmu postižení a sportovními dějinami a zároveň nahlíží

problematicku rozvoje sportů pro postižené v kontextu historické proměny hodnot ve Spolkové republice Německo.

Schlund se snaží studovat proměny pojmu překonávání a zároveň objasnit jeho neustálou přítomnost v debatách o sportech pro osoby s postižením. Za tímto účelem autor sleduje posuny v užití tohoto termínu v rozličných kontextech a dekáдах a zároveň zkoumá jeho vliv jak na společenské vnímání lidí s postižením, tak i na sebevnímání samotných postižených. Autor se dále zaměřuje na proměny hierarchií v rámci Německé asociace sportů pro postižené (Deutscher Versehrtensportverband e.V., od roku 1975 jako Deutscher Behinderten-Sportverband e.V.), jakožto i na vývoj v chápání konceptů integrace a sebeurčení postižených, aby tak zdůraznil vzájemnou provázanost těchto konceptů s pojmem překonávání postižení.

Autor rozděluje samotnou analýzu do šesti kapitol. Čtyři kapitoly (kapitoly 1, 2, 4 a 6) chronologicky sledují vývoj organizovaných sportů pro postižené v Německu, zatímco zbylé dvě se pak zaměřují na bližší zkoumání konkrétních problémů zmíněných ve zbytku textu. Ve třetí kapitole se tak autor snaží objasnit příčiny nízkého zastoupení žen v Německé asociaci sportů pro postižené s přihlédnutím k průnikům mezi kategoriemi postižení a genderu, zatímco v páté kapitole se věnuje vlivu společenské proměny hodnot na pojmy integrace a sebeurčení postižených ve Spolkové republice Německo během šedesátých a sedmdesátých let.

V první kapitole Schlund nejprve nachází původ sportů pro zdravotně postižené v rehabilitačních praktikách po první a druhé světové válce a následně dokazuje, že váleční veteráni byli již od samého počátku důležitými aktéry v organizaci sportů pro zdravotně postižené. Autor podtrhuje především privilegovanou pozici raněných, založenou na předpokladu oběti přinesené vlasti, a naznačuje tak, že hierarchické rozdělení mezi postiženými spor-

tovcí existovalo ještě před založením Německé asociace sportů pro postižené. Toto rozdělení bylo dáno jednak sociální politikou, jež rozlišovala mezi různými druhy příčin vzniku postižení, a jednak i rozdílem mezi pohledem na válečné raněné z venku a sebevnímáním raněných samotných. Schlund dále ukazuje, že pojetí sportů pro zdravotně postižené jako určité formy rehabilitace pokračovalo i v padesátých a šedesátých letech. Koncept překonávání postižení tak byl až do konce šedesátých let chápán jako proces odbourávání specifického druhu nezpůsobilosti, a to nezpůsobilosti k práci (kapitola 2).

Období mezi roky 1969 a 1975, kterému se věnuje kapitola čtvrtá, je podle autora pro německou společnost zlomové. Došlo v něm totiž k proměnám v politickém přístupu k postiženým, ve společenském pohledu na ně a v chápání pojmu integrace. Autor přičítá tuto změnu veřejného mínění zvýšené přítomnosti tématu postižení v médiích především ve spojení s aférou kolem Conterganu, sedativa s obsahem thalidomidu, jehož plošné užívání v německých porodnicích způsobilo v průběhu šedesátých let náhlý nárůst dětí narozených s různými vývojovými poruchami. Schlund dále naznačuje, že sociálně-liberální koalice, jež byla ve Spolkové republice Německo u moci od roku 1969, začala chápat postižení jako problém společenského vyčleňování. S odklonem od chápání postižení jako typu zdravotní nezpůsobilosti se okruh vědeckého zkoumání postižení začal otvírat stále širšímu počtu společenskovědních odborníků, pro které už sporty pro zdravotně postižené nebyly prostředkem k eliminaci pracovní nezpůsobilosti, nýbrž způsobem překonání sociálního vyčleňování. Schlund ovšem podotýká, že i přes významné změny v pohledu na postižení, jež se odrazily v sociální politice i ve vědeckém zkoumání, bylo postižení nadále chápáno především ve smyslu jeho překonávání (kapitola 4).

Diskusi o zásadních posunech v chápání teoretických pojmů integrace a sebe-

určení, jakož i v názoru na primární účel sportů pro zdravotně postižené, započatou v kapitole čtvrté, rozvádí autor i v kapitole následující. Protože pohlíží na změny v politice vůči postiženým a na pluralizaci vědeckých přístupů ke sportům pro postižené z hlediska celoplošné proměny hodnot ve Spolkové republice Německo, daří se autorovi tyto problémy zasadit do širšího společenského rámce. Schlund se také dále ptá, proč se uvedení do praxe teoretických poznatků ohledně pojmů integrace a sebeurčení postižených sportovců dostavilo až během osmdesátých a devadesátých let, přestože tyto koncepty ve své teoretické podobě cirkulovaly už mezi roky 1969 a 1975 (kapitola 5).

Vzrůstající počet aktérů na poli sportů pro postižené podle Schlunda ústil v konflikty mezi odborníky, aktivisty a zástupci z řad Německé asociace sportů pro postižené. V šesté kapitole tak autor zdařile nastiňuje hlavní rozepře kolem otázek integrace, sebevnímání a sebeurčení postižených sportovců. Podrobně sleduje rozporuplné debaty týkající se integrace duševně postižených osob do organizovaných sportů a polemiky spojené s možností účasti postižených sportovců na výkonnostních sportech. Autor tvrdí, že ačkoli váleční veteráni pomohli k obecnému přijetí organizovaných sportů pro osoby s postižením už v roce 1950, hierarchická struktura, jakož i sebevnímání samotných raněných převládající v řadách členů Německé asociace sportů pro postižené zpomalily převod teoretických poznatků plynoucích z pojmu integrace do praxe (kapitola 5.4).

Schlund dále ukazuje, že účelové pojetí sportů pro osoby s postižením jakožto formy zdravotní rehabilitace ztěžovalo možnost účasti postižených sportovců na výkonnostních sportech. Autor podotýká, že ačkoliv myšlenka nezávislé účasti tělesně postižených osob na výkonnostních sportech se během osmdesátých let dostávalo sílící podpory, především díky vlivu paralympijského hnutí a rostoucí touze hendi-

kepovaných sportovců po účasti na mezinárodních soutěžích, možnost podobné účasti sportovců s duševním postižením nadále zůstávala během stejného období kontroverzní otázkou. Autor připisuje tento rozdíl v přístupnosti výkonnostních sportů především rozšířenému stereotypu, podle kterého nejsou duševně postižené osoby schopny činit nezávislá rozhodnutí (kapitola 6). V šesté kapitole navíc autor naznačuje, že přestože v osmdesátých letech už byly sporty pro postižené osoby chápány jako autonomní volnočasová činnost spíše než jako užitková aktivita zaměřená na odstranění individuálního či sociálního hendikepu, motiv překonávání postižení i tak přetrvával v názoru, podle kterého výkonnostní sporty pro osoby s postižením umožňují jedincům překonat domnělý pocit méněcennosti.

Obzvláště zajímavý je pak přístup zvolený ve třetí kapitole, ve které se autor pokouší objasnit nepoměr v zastoupení mužů a žen v Německé asociaci sportů pro postižené během padesátých a šedesátých let s přihlédnutím k sociálním kategoriím postižení a genderu. Schlund zde přesvědčivě ukazuje, že nízké zastoupení žen v Německé asociaci sportů pro postižené nelze výlučně považovat za otázku nižšího počtu žen v řadách válečných veteránů, ale že je potřeba celý problém chápat v rámci obecného postavení žen v německé společnosti během padesátých a šedesátých let. Podle autora se původní pojetí sportů pro osoby s postižením jakožto rehabilitace vztahovalo především na odstranění pracovní nezpůsobilosti mužů. Obnovení praceschopnosti zdravotně postižených žen oproti tomu nepředstavovalo dostatečný důvod pro jejich účast ve sportech pro postižené, jelikož ženská pracovní síla nebyla v tehdejší Spolkové republice Německo považována za podstatnou. Schlund ovšem podotýká, že toto neznamená, že by se pojetí sportu pro postižené jako způsobu překonávání osobního hendikepu ženám zcela vyhnulo. Proponenti účasti žen na organizovaných

sportech pro postižené ovšem vyzdvihovali spíše prospěšnost sportu v překonávání hendikepu estetického. Autor také dodává, že Německá asociace sportů pro postižené byla vzhledem k většinovému zastoupení mužských válečných veteránů založena na hodnotách sdílené válečné zkušenosti a kamarádství, což tak dále komplikovalo přijímání postižených žen (kapitola 3.2).

Kniha Sebastianu Schlunda *Behinderung überwinden? Organisierter Behindertensport in der Bundesrepublik Deutschland (1950–1990)* pojímá sporty pro postižené osoby jako nedílnou součást širší historie lidí s postižením a začleňuje tuto problematiku do kontextů proměny společenských hodnot a posunu chápání postižení ve Spolkové republice Německo. Práce tak skrze tematiku sportů pro osoby s postižením nabízí ojedinělý vhled do málo probádané oblasti dějin postižených v Německu. Tím, že se soustředí na analýzu dopadů proměny společenských hodnot na vnímání konceptů postižení, integrace a sebeurčení postižených osob, navíc autor nabízí nový pohled na německou hodnotovou proměnu samotnou.

Autor rovněž zdařile objasňuje přetrvávající důraz na pojem překonávání postižení tím, že vyzdvihuje důležitost tohoto konceptu pro ustanovení organizovaných sportů pro postižené osoby ve Spolkové republice Německo a jeho spjatost jak s veřejným chápáním postižených, tak s tím, jak postižení vnímají sami sebe. Je škoda, že se autor už dále nezamýšlí nad otázkou, zda je takto zásadní role motivu překonávání postižení problémem specifickým pouze pro německé prostředí. To samé platí i o analýze role válečných raněných na založení Německé asociace sportů pro postižené. Autor sice vyzdvihuje vliv přetrvávajících hierarchických struktur a sebepojetí raněných na převádění teoretických úvah o problému integrace do praxe v rámci Německé asociace sportů pro postižené, ovšem už se neptá, zda i v jiných evropských zemích měli váleční ranění podob-

nou míru vlivu na rozvoj organizovaných sportů pro postižené. I přesto, nebo právě proto, že kniha Sebastian Schlunda neobsahuje vyčerpávající analýzu charakteristických rysů německého vývoje organizovaných sportů pro postižené v mezinárodním kontextu, nabízí celou řadu styčných bodů pro další komparativní výzkum.

Dalším aspektem knihy, který nabádá k hlubšímu zkoumání, je analýza vlivu hodnotové proměny na různé společenské skupiny. Přestože autor naznačuje, že hodnotový posun se může ve společensky znevýhodněných skupinách projevit se zpožděním (jak tvrdí například na s. 253), jeho tvrzení postrádá nezbytnou oporu v porovnání situace v jiných sociálních skupinách, než jsou pouze osoby s postižením. Porovnání vlivu hodnotové přeměny na různé znevýhodněné skupiny by přitom mohlo nabídnout vzhled do vzájemných vztahů a hierarchických struktur rozličných sociálních skupin a poukázat na specifika vývoje společenské skupiny postižených ve srovnání s ostatními znevýhodněnými skupinami ve Spolkové republice Německo.

V souhrnu se Sebastianu Schlundovi v jeho knize daří přinést nové poznatky ohledně vzniku organizovaných sportů pro lidi s postižením ve Spolkové republice Německo a následně je i zasadit do kontextu proměny hodnot v německé společnosti. Kromě výše zmíněného je autorův počín rovněž důkazem, že studium problematiky sportů pro postižené osoby, stejně jako analýza konceptu překonávání postižení mohou přinést cenné informace jak ve zkoumání postižení jakožto společenské kategorie, tak i v odhalování její komplexní provázanosti s ostatními sociálními kategoriemi. Schlundova kniha *Behinderung überwinden? Organisierter Behindertensport in der Bundesrepublik Deutschland (1950–1990)* tak představuje cenný přínos do studia dějin postižení i sociálních dějin jako takových.

Maria-Lena Fassig
přeložil Zdeněk Polívka

Claire L. Shaw: *Deaf in the USSR: Marginality, Community, and Soviet Identity, 1917–1991*

Ithaca, Cornell University Press 2017, 303 s.

Výzkum autoritativních režimů 20. století se již několik desetiletí neomezuje čistě na „velké“ dějiny politického systému, u nichž autoři dříve či později dospěli k analýze kontroly a represe. Namísto toho se inspirací dalšími humanitními obory dostávají do ohniska zájmu určité sociální či profesní skupiny vnímané z hlediska politických dějin jako okrajové. Vznikají práce, které přinášejí nejen pouhou „biografii“ sociálně, etnický nebo genderově nemajoritních skupin, ale které něco podstatného vypovídají také o společnosti a povaze režimu. Jako ukázkový příklad takovéto komplexnější práce, jež stojí na pomezí více oborů, může sloužit recenzované dílo *Deaf in USSR*. Ačkoli se zabývá, nejobecněji řečeno, vývojem neslyšící komunity v éře Sovětského svazu, zmíněný přesah zde představuje důraz na zrod a vývoj specifické identity tamních neslyšících (*deafness*) a její vztah k sovětskému radikálně utopistickému projektu (*sovietness*). Analyzována je jednak dynamika vnímání sluchové poruchy (a obecně senzorického znevýhodnění) v sovětském prostoru ovlivněná vědeckou, vzdělávací či sociální politikou, ale také skupinová či individuální zkušenost dobových aktérů.

Zkoumaným objektem je zde neslyšící komunita převážně – ale ne výlučně – sdružená v centrální organizaci, jejíž název se v průběhu doby měnil, ale její akronym zůstal (VOG). Organizace zde není představena coby pouhý objekt zájmů státních a stranických politických aktérů. Je subjektem, který se svým přihlášením k hodnotám a slovníku sovětského radikálně modernizačního projektu podílel do jisté míry na jeho dalším vývoji. Neslyšící tím zároveň vstoupili do řad sovětských občanů jakožto jejich specifictví, a přesto rovnoprávní druhové a družky. Právě prizma emanci-